

Krzysztof Żarna*

**DYSKONTYNUACJA SYSTEMU PRAWNO-
PAŃSTWOWEGO I TRANSFORMACYJNEGO
REPUBLICI SŁOWACKIEJ W LATACH 1992–1994**

**THE DISSOLUTION OF THE LEGAL-STATE
AND TRANSFORMATION SYSTEM OF THE SLOVAK REPUBLIC
IN 1992–1994**

Abstract

The article concerns an analysis of the political situation in the Slovak Republic between the years 1992–1994 and the formation of the legal and state system. In the analysed period, the process of decomposition of the Czech and Slovak Federal Republic took place or, to be more precise, the finalisation of this process. The study is based on the assumption that in the analysed period there were many divisions observed on the political scene, which was the result of the lack of a stable political structure.

Key words: Slovakia, Czechoslovakia, Vladimír Mečiar, HZDS

Wstęp

Po wydarzeniach określanych w Europie Środkowo-Wschodniej jako jesień narodów doszło do dekompozycji systemów politycznych, które funkcjonowały w państwach tego regionu będących do tej pory pod wpływem ZSRR. W przypadku Czechosłowacji, w przeciwieństwie do Rumunii, „aksamitna rewolucja” była wydarzeniem, w wyniku którego nie doszło do rozlewu krwi po upadku dotychczasowego ustroju. Czesi i Słowacy przeszli podwójną drogę. Obok rozpoczęcia procesu tranzycji w latach 1990–1992 doszło do rozpadu Czeskiej i Słowackiej Republiki Federacyjnej (CSRF). Również w tym przypadku, w przeciwieństwie np. do Jugosławii, rozpad federacji miał charakter pokojowy.

Niniejszy artykuł dotyczy analizy sytuacji politycznej, jaka nastąpiła w Słowacji w okresie od 1992 r., kiedy losy federacji były już prze-

* Instytut Nauk o Polityce Uniwersytetu Rzeszowskiego, al. mjr. W. Kopisto 2a, 35-959 Rzeszów, adres e-mail: zrnk75@wp.pl, ORCID ID: 0000-0002-6965-8682

sądzone, do 1994 r. gdy władzę objęła koalicja Ruchu na rzecz Demokratycznej Słowacji (HZDS), Słowackiej Partii Narodowej (SNS) i Zrzeszenia Robotników Słowackich (ZRS). Wówczas w wyniku polityki prowadzonej przez rząd Vladimíra Mečiara doszło do wielu przypadków naruszeń praw i wolności człowieka, co miało konsekwencje w postaci marginalizacji Słowacji na arenie międzynarodowej.

Analizowany okres nie doczekał się jak dotąd szczegółowego opracowania w piśmiennictwie naukowym, pojawiały się raczej publikacje dotyczące bądź samego procesu rozpadu Czechosłowacji, bądź okresu po 1994 r. Okres lat 1992–1994 był raczej analizowany w znacznie szerszym kontekście. Niniejszy artykuł opiera się na założeniu, że w analizowanym okresie dochodziło do wielu podziałów na scenie politycznej, co było wynikiem braku ustabilizowanej struktury politycznej. Autor wykorzystał szereg metod badawczych: analizę systemową w celu analizy systemu partyjnego Republiki Słowackiej. Metoda komparatystyczna była przydatna w celu porównania poparcia dla poszczególnych partii politycznych. Z kolei metoda instytucjonalno-prawna została wykorzystana przy analizie aktów prawnych.

Wybory do Słowackiej Rady Narodowej

Przyjmując za punkt wyjścia ewolucję systemu politycznego, Radosław Zenderowski podzielił okres tranzycji na sześć etapów: od implozji reżimu totalitarnego do tzw. wyborów podstawowych (1989–1990); wprowadzenie instytucjonalnych podstaw demokracji (1990–1992); dyskontynuacja rozwoju prawno-państwowego i transformacyjnego (1992–1994); reżim demokracji delegowanej (1994–1998); starań o konsolidację demokracji (1998–2002); demokracji skonsolidowanej (po 2002 r.) (Zenderowski 2007: 298–299).

Jak zauważył Marian Szczepaniak, kampanię wyborczą do Słowackiej Rady Narodowej w 1992 r. zdominowały trzy zasadnicze problemy. Po pierwsze, kierunek reform gospodarczych: był on akceptowany w Czechach, z kolei w odczuciu Słowaków miał on charakter proceski. Związane to było z recesją, ponieważ w dużym stopniu dotknęła ona Słowację, na której terenie rozwijany był produkujący półprodukty przemysł ciężki oraz zbrojeniowy. W nowej rzeczywistości spadło zapotrzebowanie na te wyroby. Reformy podjęte w 1991 r. pogłębiły trudną sytuację gospodarczą. Po drugie, realizacja ustawy dekomunizacyjnej z 9 października 1991 r. Wniosek Vaclava Havla zmierzający do jej złagodzenia Zgromadzenie Federalne odrzuciło. W przeciwieństwie do Czech, gdzie ustawę zaczęto wcielać w życie, w Słowacji została ona przyjęta

dość obojętnie, a władze wybrane po czerwcowych wyborach 1992 r. od razu zapowiedziały jej anulowanie. Po trzecie, nierozstrzygnięty czesko-słowacki spór o konstytucyjny kształt państwa: jego rezultatem było niewywiązanie się Zgromadzenia Federalnego z zadania uchwalenia nowej konstytucji CSRF (Szczepaniak 1995: 51).

W dniach 5 i 6 czerwca 1992 r. odbyły się wybory do Słowackiej Rady Narodowej. Zmieniły one zasadniczo sytuację polityczną. Zwycięstwo odniósł HZDS, uzyskując 37,3% głosów i prawie połowę mandatów. Tak wysoki wynik spowodowany był tym, że spora część partii politycznych nie dostała się do parlamentu, nie będąc w stanie przekroczyć wymaganego progu 5% poparcia. Sukces odniosła również Partia Lewicy Demokratycznej (SDL). Trzydzieści mandatów mniej w stosunku do poprzednich wyborów uzyskał Ruch Chrześcijańsko-Demokratyczny (KDH), siedem mniej SNS, na podobnym poziomie pozostało poparcie dla koalicji Wspólnota (ESWS) / Węgierski Ruch Chrześcijańsko-Demokratyczny (MKDH) (*Parlamentné voľby 1992...*; Červený, Kmeť 2008: 254).

Porażkę poniosła Socjaldemokratyczna Partia Słowacji (SDSS), która nie przekroczyła wymaganego progu wyborczego. Była prawnym sukcesorem Czechosłowackiej Socjalnej Demokracji (ČSD) działającej w latach 1947–1948. Przewodniczącym tej partii został na krótki okres Alexander Dubček. Politycy przedstawiali swoje ugrupowanie jako alternatywę dla Komunistycznej Partii Słowacji (KSS), jednak najwięcej głosów elektoratu lewicowego gromadziła SDL. Przedstawiciele tej partii opowiadali się za federacją, podkreślali ideę samorządności, państwa socjalnego (Zenderowski 2007: 303).

Powołanie rządu Vladimíra Mečiara i rozpad Federacji

Po wyborach parlamentarnych czołowi politycy czescy i słowaccy doszli do przekonania, że kluczowe znaczenie będzie mieć polityka na szczeblu republikańskim, zaś rola szczebla federalnego będzie maleć. Tak więc Václav Klaus został premierem Republiki Czeskiej, a Vladimír Mečiar Republiki Słowackiej. Z kolei w skład rządu federalnego weszli politycy drugiego planu (Bankowicz 2003: 110).

Rząd utworzony przez HZDS z Vladimírem Mečiarem na czele mógł liczyć na początku na poparcie dwóch niezależnych posłów. Dysponował też wsparciem ze strony SNS, której lider Ľudovít Černák był członkiem rządu, oraz części polityków SDL. Należy dodać, że nowo powstała koalicja dysponowała 83 deputowanymi w liczącym 150 miejsc parlamencie. HZDS uzyskała status hegemonu, ponieważ kontro-

lowała ponad 49% mandatów w parlamencie oraz ponad 80% stanowisk ministerialnych. Skład koalicji był zaskakujący. HZDS wywodził się ze Społeczeństwa Przeciwko Przemocy (VPN), co mogłoby sugerować orientację antykomunistyczną i proreformatorską, podczas gdy SNS miała status skrajnej partii nacjonalistycznej (Herbut 1998: 164). Ubiegając się o wotum zaufania, V. Mečiar przedstawił 15 lipca 1992 r. deklarację programową rządu. W kontekście polityki zagranicznej zaznaczył, że jednym z głównych celów jest propagowanie obiektywnych informacji dotyczących Słowacji, która dążyć będzie do doskonalenia pluralistycznego systemu politycznego oraz szanować zasady europejskiej i demokratycznej kultury politycznej. Władze Słowacji deklarowały podjęcie działań na rzecz współpracy z Węgrami, Polską, Słowenią, Ukrainą, Bułgarią, Rumunią oraz innymi państwami południowoeuropejskimi. Ponadto uznały za wiodącą umowę o stowarzyszeniu CSRF ze Wspólnotami Europejskimi (WE) oraz gwarantowały dotrzymanie postanowień wszystkich umów zawartych przez władze federalne. V. Mečiar w deklaracji programowej zapewniał, że uznając rolę Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ) oraz Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (KBWE), Słowacja chętnie podejmie aktywność na forum tych organizacji oraz innych działających na rzecz porozumienia i współpracy międzynarodowej. Równoległe do inicjatyw prowadzonych przez władze federalne rząd zapowiadał podjęcie starań na rzecz rozwoju polityki zagranicznej m.in. w celu pozyskania zagranicznych inwestorów oraz zwiększenia własnego eksportu (Programove vyhlásenie..., 14–15.07.1992).

Deklaracja programowa przedstawiana była w sytuacji, w której przyszłość CSRF była przesądzona – 14 lutego 1992 r. Prezydium Słowackiej Rady Narodowej nie zaakceptowało treści umowy czesko-słowackiej. Konsekwencją tej decyzji było ogłoszenie suwerenności Słowacji w dniu 17 lipca 1992 r. Za przyjęciem deklaracji głosowało 113 posłów, 24 było przeciwko, a 10 wstrzymało się od głosu (*Deklarácia Slovenskej...*). Deklaracja uznawała prawo narodu słowackiego do samostanowienia, zapewniała poszanowanie praw każdego obywatela, przedstawicieli mniejszości narodowych i etnicznych.

O rozpadzie federacji przesądziło również negatywne stanowisko HZDS odnośnie do ubiegania się Václava Havla o stanowisko prezydenta. W rezultacie 3 lipca 1992 r. nie uzyskał on wymaganej większości głosów w Zgromadzeniu Federalnym. W słowackiej części Izby Narodów głosowało na niego w drugiej turze jedynie 18 spośród 75 posłów. Ten fakt, a może przede wszystkim deklaracja suwerenności Słowacji spowodowały, że V. Havel wycofał swoją kandydaturę i 20 lipca złożył

dymisję ze stanowiska prezydenta. Stwierdził, że dalsze pełnienie przez niego obowiązków głowy państwa mogłoby stać się przeszkodą dla rozpoczętych po wyborach 1992 r. zmian ustrojowych oraz niepodległościowych dążeń Słowaków (Pytlik 2013: 31). Kolejne próby wyłonienia osoby, która objęłaby fotel prezydenta, kończyły się niepowodzeniem aż do końca istnienia Czechosłowacji. W efekcie funkcję głowy państwa pełniło prezydium Zgromadzenia Federalnego (Bankowicz 2003: 111).

Faktycznie wzrosła w tym okresie rola dwóch partii: Obywatelskiej Partii Demokratycznej (ODS) Václava Klauza i Ruchu na rzecz Demokratycznej Słowacji Vladimíra Mečiar. *De facto* więc decyzję o rozdzieleniu państwa podjęło dwóch polityków, którzy nie odwołali się do obywateli, aby wypowiedzieli się oni na ten temat w referendum. Na pytanie o zasadność jego przeprowadzenia swoje zdanie przedstawił Michal Kováč. Stwierdził, że Słowacy nie mieli nic przeciwko temu, ale musieliby się na nie zgodzić też Czesi. Natomiast w jego ocenie ODS nie chciała referendum, bo nie była zainteresowana podziałem państwa. Dodał jednak, że do podziału państwa nie było potrzebne referendum. Istotne było jedynie to, aby tę decyzję przegłosowało Zgromadzenie Federalne, a nie tylko parlamenty obu republik. I tak się stało, chociaż nie było to oczywiste, bo V. Klaus i V. Mečiar uważali, że skoro oni się porozumieli, a ich partie mają większość w parlamentach obu republik, to sprawa jest załatwiona (Kochnowski 2005: 164–174; Żarna 2018: 74). Przyszły prezydent Słowacji długo musiał przekonywać V. Mečiar, że głosowanie w Zgromadzeniu Federalnym jest niezbędne; i w końcu się to udało. Dzięki temu podział państwa dokonał się w sposób, którego społeczność międzynarodowa nie mogła nie zaakceptować (Kováč 1998: 24). Należy pamiętać, w jaki sposób, mniej więcej w tym samym okresie, doszło do rozpadu innych wielonarodowościowych państw: Jugosławii i ZSRR. W przypadku Jugosławii doszło do wojny w latach 1992–1995 zakończonej porozumieniem w Dayton. Kolejna wojna, o Kosowo, nastąpiła w latach 1998–1999. Pomiędzy państwami sukcesyjnymi, powstałymi w wyniku rozpadu Jugosławii, doszło do licznych konfliktów w tym regionie. W przypadku rozpadu ZSRR proces ten miał równie dramatyczny przebieg. Federacja Rosyjska w swojej polityce zagranicznej realizuje koncepcję „bliskiej zagranicy”, uważając obszar postradziecki za swoją strefę wpływów. Efektem tego były konflikty w regionie Kaukazu, aneksja Krymu i wojna w Donbasie. Tymczasem na tle tych dwóch państw rozpad Czechosłowacji miał pokojowy przebieg i wpłynął na pozytywne postrzeganie Czech i Słowacji na arenie międzynarodowej.

Republika Słowacka nowym państwem na politycznej mapie Europy

W dniach 22–23 lipca 1992 r. w Bratysławie V. Klaus i V. Mečiar zawarli umowę o zaniku federacji. Ewa Orlof przytoczyła zdanie, które pojawiało się wówczas w mediach i ilustrowało filozofię V. Klause: „bez Słowaków do Europy albo z nimi na Bałkany” (Orlof 2003: 256). Miesiąc później, w dniu 26 sierpnia 1992 r., odbyło się spotkanie w Brnie, gdzie V. Klaus i V. Mečiar uzgodnili, że CSRF przestanie istnieć o północy 31 grudnia 1992 r. Parlament słowacki zdecydowaną większością głosów uchwalił w dniu 1 września Konstytucję Republiki Słowackiej. 13 listopada Zgromadzenie Federalne uchwaliło ustawę o podziale majątku Republiki w stosunku 2 : 1 na korzyść Czech (Pytlík 2013: 31).

Stojący na czele czechosłowackiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych Jiří Dienstbier stwierdził, że sam był przeciwny podziałowi nie dlatego, że Słowacy nie mogli mieć własnego państwa, ale dlatego, że czuł, jaki autorytet ma Czechosłowacja na świecie. Na Zachodzie wierzone, że stanowi ona czynnik stabilizujący, ponieważ była jedynym państwem wieloetnicznym, któremu udało się przejść od komunizmu do demokracji (Čarnogurský, Dienstbier 2002: 9).

1 stycznia 1993 r. powstały dwa nowe państwa: Republika Czeska oraz Republika Słowacka, na które przeszły prawa i obowiązki wynikające z umów międzynarodowych, którymi była związana CSRF. Już w pierwszym tygodniu po powstaniu Słowacji władze przystąpiły do rozprawy z sympatyzującymi z opozycją dziennikarzami. Odwołano kierownictwo najpopularniejszego dziennika „Smena”. Po wyborach 1992 r. dziennik został przekształcony w jednoosobową spółkę ze 100% udziałem skarbu państwa. Rada Nadzorcza w całości składała się z osób przychylnie nastawionych do HZDS. 4 stycznia członkowie Rady złożyli wypowiedzenia redaktorowi naczelnemu Karolowi Ježíkowi i dyrektorowi Jozefowi Weissowi. Oficjalnym powodem odwołania była trudna sytuacja finansowa pisma, ale wydaje się, że to był tylko pretekst, ponieważ ich następcy Gabriela Baranovičová i Ján Lukáčik kierowali poprzednio dziennikiem „Denní Telegraf”, który przynosił straty 3 mln słowackich koron. Tymczasem „Smena” zanotowała zyski około 6 mln. Były premier Ján Čarnogurský stwierdził, że jest to początek nowej normalizacji, nawiązując w ten sposób do praskiej wiosny. Z kolei Syndykat Dziennikarzy Słowackich uważał tę decyzję za próbę zastraszenia całego środowiska (Jagodziński 1993a: 5).

Ważnym wydarzeniem były pierwsze w powojennej historii Słowacji wybory prezydenckie. Posłowie Rady Narodowej Republiki Słowac-

kiej podczas 13. posiedzenia w dniu 26 stycznia 1993 r. wybierali kandydata na prezydenta spośród: Milana Ftáčnika (SDL), Romana Kováča (HZDS), Antona Neuwirtha (KDH) i Jozefa Prokeša (SNS). Żaden z nich nie uzyskał wymaganych 90 głosów. Podobna sytuacja miała miejsce dzień później. Ostatecznie głową państwa został wybrany wiceprzewodniczący HZDS Michal Kováč, którego w wyborach 15 lutego 1993 r. poparło 106 posłów (*Stenografická správa...*, 15.02.1993, 2.03.1993).

Po wyborze M. Kováč zrezygnował z funkcji wiceprzewodniczącego HZDS i zawiesił w nim członkostwo, deklarując, że chce być prezydentem pozapartyjnym. Była to porażka V. Mečiara, którego bliski współpracownik Roman Kováč przegrał. W trakcie wystąpienia inauguracyjnego 2 marca 1993 r. M. Kováč odniósł się również do polityki zagranicznej Słowacji. Zaznaczył, że priorytety wynikają z geopolitycznego położenia tego państwa w Europie Środkowej oraz faktu, że od początku swoich dziejów Słowacja należy do kręgu kultury zachodnioeuropejskiej i jest organiczną częścią obszaru euroatlantyckiego. W odniesieniu do najbliższego otoczenia międzynarodowego prezydent za właściwe uznał kontynuowanie współpracy z Republiką Czeską i Republiką Węgierską oraz wyraził poparcie dla ustalonych form współpracy państw Grupy Wyszehradzkiej, która mogła korzystnie przełożyć się na proces akcesji Słowacji do struktur euroatlantyckich. M. Kováč podkreślał, że kluczowe znaczenie dla polityki zagranicznej powinny mieć stosunki ze Stanami Zjednoczonymi Ameryki. Stwierdził, że do jego obowiązków należy stworzenie wrażenia, że Słowacja jest państwem demokratycznym o ustabilizowanych rządach i otwartym rynku oczekującym na zagranicznych inwestorów (Bajda 2010a: 257–258).

W latach 1993–1994 największy wpływ na kształtowanie się słowackiego systemu politycznego oraz politykę zagraniczną miały działania podejmowane przez V. Mečiara. Należy podkreślić, że bardzo silny wpływ na decyzje miały cechy osobowości tego polityka. Premier konsekwentnie dążył do tworzenia państwa według własnych wizji. Jak zauważa Piotr Bajda, V. Mečiar nie tolerował tych, którzy nie podzielali jego przekonań, a jakiegokolwiek przejawy protestu wobec praktyk stosowanych przez szefa rządu prowadziły do eskalacji konfliktu i nasilenia represji. Wykorzystywał dla swoich celów niezbyt precyzyjnie sformułowane przepisy ustawy zasadniczej w zakresie rozgraniczania kompetencji naczelnych organów władzy i brak stosownego w tej materii orzecznictwa Sądu Konstytucyjnego Republiki Słowackiej czy przyjętych i respektowanych zasad uprawiania polityki (Bajda 2009: 34–46). W tej sytuacji wybuch konfliktu na najwyższych szczeblach władzy był kwestią czasu.

Już na początku 1993 r. doszło do niesnasek pomiędzy HZDS a SNS i SDE, które w zamian za poparcie w parlamencie wystąpiły z żądaniami swojej reprezentacji w rządzie. W sytuacji, gdy V. Mečiar nie wyraził zgody na to żądanie, wycofały one poparcie. Sam L. Černák w marcu 1993 r. podał się do dymisji. W tym okresie doszło też do rozłamu w ramach HZDS. Jego przyczyną był konflikt pomiędzy V. Mečiarzem a wiceprzewodniczącym Milanem Kňažko, który nie był w stanie zaakceptować formy sprawowania kierownictwa w partii. Konflikt wybuchł w momencie wyborów prezydenckich. M. Kňažko, będący jednocześnie wicepremierem i wiceprzewodniczącym HZDS, oświadczył publicznie, że pierwszy słowacki prezydent powinien być ponadpartyjny i nie mieć za sobą komunistycznej przeszłości. V. Mečiar oskarżył go o działalność rozłamową. Na początku lutego 1993 r. rząd nie zezwolił M. Kňažce na wizytę w brukselskiej siedzibie Sojuszu Północnoatlantyckiego (NATO) oraz w marcu w brukselskim spotkaniu ministrów spraw zagranicznych Grupy Wyszehradzkiej i WE oraz genewskiej konferencji poświęconej problematyce praw człowieka (Jagodziński 1993b: 5). V. Mečiar zarzucał swojemu dotychczasowemu współpracownikowi nieudolne kierowanie powierzonym mu resortem oraz prowadzenie polityki zagranicznej w sposób przynoszący szkodę państwu i partii. Należy dodać, że z opinią tą nie zgadzał się ani prezydent, ani parlamentarna komisja spraw zagranicznych. W celu rozstrzygnięcia wątpliwości M. Kováč zwrócił się z pytaniem do Sądu Konstytucyjnego Republiki Słowackiej: czy może odmówić podpisania wniosku złożonego przez przewodniczącego Rady Ministrów. Zanim jednak wydane zostało orzeczenie, V. Mečiar zażądał od głowy państwa podpisania dymisji, grożąc, że w przeciwnym razie sam złoży rezygnację z zajmowanego stanowiska. W zaistniałej sytuacji 19 marca 1993 r. prezydent odwołał M. Kňažkę z zajmowanych stanowisk. Nowym ministrem został inny polityk HZDS, Jozef Moravčík (Bajda 2010b: 38). Przytoczone wydarzenia były nie tylko przedsmakiem stylu, w jakim w przyszłości V. Mečiar zamierzał sprawować pełnione stanowisko. Pokazywały również, że uwiarygodnianie Słowacji na scenie międzynarodowej nie musi być podstawowym zadaniem polityki zagranicznej tego rządu.

We wrześniu 1993 r. jedna z komisji KBWE opracowała dokument: *Prawa człowieka i demokratyzacja na Słowacji*. W dokumencie stwierdzono, że rząd V. Mečiara nie dopuszcza do publikacji materiałów nieprzychylnych HZDS. Poza tym stwierdzono, że system dotacji państwowych służy tytułom prasowym lojalnym wobec władzy (Madera 2001:179).

W listopadzie 1993 r. do rządu weszła SNS, ale nie rozwiązało to problemów V. Mečiara. W tej sytuacji rząd utracił zaplecze polityczne w parlamencie. Brak stabilizacji na słowackiej scenie politycznej prze-

jawiał się postępującą polaryzacją oraz dezintegracją stronnictw politycznych. Przede wszystkim styl, w jakim rządził HZDS, a zwłaszcza stojący na jego czele V. Mečiar, stał się powodem kolejnych rozłamów tego ugrupowania. W wyniku zaistniałych konfliktów z HZDS wystąpiła grupa ośmiu parlamentarzystów z M. Kňažko, która utworzyła Sojusz Demokratów (AD) (Bajda 2010b: 72). W lutym 1994 r. HZDS opuściła kolejna grupa polityków skupionych wokół J. Moravčika i R. Kováča, zakładając Alternatywę Politycznego Realizmu (APR). Połączywszy się z AD i Partią Narodowo-Demokratyczną Ludovíta Černaka, utworzono w kwietniu 1994 r. Unię Demokratyczną Słowacji (DÚ), partię o charakterze liberalno-demokratycznym. Czołowi działacze tej partii deklarowali, że ich dążeniem jest realizacja celów HZDS przy jednoczesnym odrzuceniu nacjonalistycznej retoryki i autorytarnego sposobu uprawiania polityki. Deklarowała poparcie dla aspiracji Słowacji do akcesji w UE i NATO. W wyniku przedstawionych zmian rząd V. Mečiara utracił większość parlamentarną (Zenderowski 2007: 313).

Oslabienie pozycji politycznej kolegialnego organu władzy wykonawczej stało się dobrą okazją do dokonania przez Michala Kováča krytycznej oceny politycznej działalności rządu i jego przewodniczącego. 9 marca 1994 r. prezydent przedstawił w Radzie Narodowej Republiki Słowackiej *Raport o stanie państwa*. W części wystąpienia poświęconego wewnętrznej sytuacji politycznej M. Kováč określił politykę V. Mečiara mianem konfrontacyjnej i prowadzącej do podziałów społecznych. Prezydent opowiedział się również za stworzeniem szerokiej koalicji, która nie będzie musiała szukać poparcia w parlamencie i walczyć o przetrwanie jako rząd mniejszościowy. W wyniku dyskusji na temat wspomnianego raportu deputowany KDH Ladislav Pittner złożył wniosek o uchwalenie wotum nieufności dla rządu V. Mečiara. W dniu 11 marca 1994 r. rząd został pozbawiony zaufania Rady Narodowej Republiki Słowackiej i tym samym zmuszony do ustąpienia (Jančura 2014).

Rządy gabinetu Josefa Moravčika

Tego samego dnia prezydent, odwołując V. Mečiara, powołał na stanowisko szefa rządu dotychczasowego ministra spraw zagranicznych J. Moravčika. Nowy gabinet był zróżnicowany, w jego skład weszły SDE, KDH i ugrupowania powstałe w wyniku odłączenia się od HZDS i SNS, które wkrótce połączyły się w liberalną DÚ. Rząd J. Moravčika był wspierany przez pozostające formalnie w opozycji partie mniejszości węgierskiej (Cichosz 2010: 138).

W dniu 12 kwietnia 1994 r. na posiedzeniu parlamentu J. Moravčík przedstawił deklarację programową nowego rządu. Poddając krytyce działalność poprzedniego gabinetu, zarzucił mu brak przygotowania do pełnienia swoich zadań oraz stosowanie autorytarnych metod, co prowokowało napięcia i spory polityczne. Oceniając słowacką politykę zagraniczną, premier zaznaczył, że tuż po powstaniu państwa jej cele były właściwe i powszechnie akceptowane przez partie polityczne. J. Moravčík zapowiedział powrót do działań prowadzących do uzyskania członkostwa w Unii Europejskiej, Sojuszu Północnoatlantyckim, a także aktywnego udziału wojsk słowackich w ramach sił pokojowych ONZ. Ponadto podkreślił konieczność rozwiązywania problemów mniejszości narodowych i grup etnicznych w Słowacji, rozwijania współpracy z Radą Europy oraz Słowakami w innych państwach, a także koordynowania działań z zakresu polityki zagranicznej z prezydentem, zaznaczając, że im mniejsze jest państwo, tym korzystniejsze jest prowadzenie poważnej i konsekwentnej polityki zagranicznej (*Stenografická správa...*, 12–13.04.1994). Stanowisko ministra spraw zagranicznych objął Eduard Kukan, polityk DÚ (Żarna 2015: 107). Pomimo utraty władzy HZDS miało stosunkowo silną pozycję. V. Mečiar zaczął kreować się na jednego z architektów powstania Republiki Słowackiej, co spotkało się z niezadowolaniem ze strony polityków SNS.

Działalność rządu koalicyjnego utworzonego przez DÚ, KDH, i SDE została ograniczona czasowo przedterminowymi wyborami do parlamentu wyznaczonymi na 30 września i 1 października 1994 r. Fakt ten oznaczał, że druga połowa aktywności rządu J. Moravčíka przypadła na okres kampanii wyborczej do parlamentu. Największe ugrupowanie opozycyjne, tj. HZDS, krytykowało rząd cieszący się zaufaniem prezydenta. Paradoksalnie negatywnie oceniona została działalność rządu na arenie międzynarodowej ograniczająca się do wprowadzenia w życie założeń polityki zagranicznej postulowanych przez V. Mečiara i zawartych w deklaracji programowej jego rządu. Nie bez znaczenia dla przyszłych wydarzeń oraz praktycznie ich zapowiedzią była krytyka aktualnej współpracy premiera z prezydentem (Żarna 2015: 108).

Wybory z 30 września i 1 października 1994 r. na blisko cztery lata ukształtowały scenę polityczną Słowacji, która uległa wyraźnej polaryzacji: koalicję rządową i całkowicie zmarginalizowaną opozycję. Pownownie wygrał w nich HZDS, uzyskując podobne poparcie jak dwa lata wcześniej (35%). Koalicja antymecziarowska okazała się zbyt słaba, aby zagrozić pozycji HZDS. Zdecydowały przede wszystkim animozje pomiędzy politykami KDH a SDE (*Parlamentné voľby 1994...*).

HZDS tym razem wystartował w koalicji z mało znaczącą na słowackiej scenie politycznej Rolniczą Partią Słowacji (RSS). Drugie miejsce zajęła koalicja Wspólny Wybór (SV) utworzona przez SDL, SDSS oraz Ruch Robotników Rolnych (HPRS). Wyniki wyborcze uzyskane przez KDH, Koalicję Węgierską tworzoną przez Węgierską Partię Obywatelską (MOS), MKDH i ESWS oraz DÚ – można traktować jako potwierdzenie stabilizującej się pozycji tych ruchów i partii politycznych. Rezultat przeprowadzonych wyborów potwierdziły dominującą pozycję HZDS (Bajda 2010b: 78–83).

Zakończenie

Lata 1992–1994 były okresem, w którym doszło do dekompozycji wspólnego państwa Czechów i Słowaków. W analizowanym okresie losy Federacji były już przesądzone, dlatego celem autora nie było przedstawienie tego procesu.

W niniejszym artykule ukazano sytuację wewnętrzną i kształtowanie się systemu partyjnego w Republice Słowackiej. Analiza tego procesu pozwala jednoznacznie stwierdzić, że w przypadku Słowaków brak ustabilizowanej struktury politycznej to niewątpliwie rezultat dokonujących się podziałów na scenie politycznej.

Jest to też okres, w którym dominującą pozycję na słowackiej scenie politycznej zdobył Ruch na Rzecz Demokratycznej Słowacji ze swoim charyzmatycznym liderem Vladimírem Mečiarom, uważanym obok Vacláva Klause za jednego z architektów rozpadu Federacji. Analiza wyników wyborów do parlamentu wskazuje, że poparcie dla HZDS w wyborach w latach 1992 i 1994 utrzymywało się na zbliżonym poziomie (37,26% i 35%). Można dojść do wniosku, że jak już wspomniano, pomimo mniej więcej stałego poparcia ze strony wyborców, w partii tej dochodziło do wielu przypadków odejścia czołowych polityków, czego przyczyną był przede wszystkim styl sprawowania władzy przez V. Mečiara. Osoby, które nie podzielały jego zdania, były marginalizowane, co skutkowało eskalacją licznych konfliktów.

Okres 1992–1994 stanowił preludium tego, co nastąpiło po wyborach do Rady Narodowej Republiki Słowackiej, kiedy po krótkiej przerwie V. Mečiar ponownie objął rządy, stając na czele koalicji Ruchu na Rzecz Demokratycznej Słowacji – Słowackiej Partii Narodowej – Zrzeszenia Robotników Słowackich.

Bibliografia

- Bajda P. 2009, *Spór o władzę na Słowacji w latach 1993–1998* [w:] *Wielowymiarowość systemów politycznych. Teoretyczne założenia i praktyczne uwarunkowania*, red. J. Błuszkowski, J. Zaleśny, Warszawa.
- Bajda P. 2010a, *Elity polityczne na Słowacji w latach 1989–2010. Kręta droga do nowoczesnego państwa*, Warszawa.
- Bajda P. 2010b, *Polityka zagraniczna Słowacji* [w:] *Współczesna Słowacja. Sytuacja wewnętrzna i pozycja międzynarodowa*, red. E. Pałka, Wrocław.
- Bankowicz M. 2003, *Zlikwidowane państwo. Ze studiów nad polityką Czechosłowacji*, Kraków.
- Čarnogurský J., Dienstbier J. 2002, *Osobno lepiej niż razem*, „Gazeta Wyborcza” 17.09.
- Červený O., Kmeť N. 2008, *Slovenská národná rada a jej snahy o riešenie štátoprávnych otok* [w:] *Slovenské národné rady a cesta k parlamentaryzmu*, red. M. Pekník, Bratislava.
- Cichosz M. 2010, *Gabinety na Słowacji po 1990 roku, Współczesna Słowacja. Sytuacja wewnętrzna i pozycja międzynarodowa*, red. E. Pałka, Wrocław.
- Deklarácia Slovenskej národnej rady o zvrchovanosti Slovenskej republiky*, Z.z. 1992, č. 84.
- Herbut R. 1998, *Systemy partyjne krajów Europy Centralnej i Wschodniej oraz wzorce rywalizacji politycznej* [w:] *Demokracje Europy Środkowo-Wschodniej w perspektywie porównawczej*, red. A. Antoszewski, R. Herbut, Wrocław.
- Jagodziński A. 1993a, *Etyczna regulacja prasy*, „Gazeta Wyborcza” 9–10.01.
- Jagodziński A. 1993b, *Minister bez paszportu*, „Gazeta Wyborcza” 8.03.
- Jančura V. 2014, *Prezident sa postavil premiérovi a – povalil ho*, „Pravda” 25.03.
- Kochnowski R. 2005, *Geneza rozpadu Czechosłowacji*, „Studia Politicae Universitatis Silensiensis”, t. I.
- Kováč M. 1998, *Wszystko się może zdarzyć*, „Gazeta Wyborcza” 25.09.
- Madera A.J. 2001, *Na drodze do niepodległości. Słowacki system polityczny w okresie transformacji*, Rzeszów.
- Orlof E. 2003, *Transformacja polityczna w Słowacji w ostatniej dekadzie XX wieku* [w:] *Państwa europejskie na drodze do niepodległości (w drugiej połowie XIX i XX wieku)*. *Studia ofiarowane Profesorowi Marianowi Zgórniakowi*, red. I. Stawowy-Kawka, W. Rojek, Kraków.
- Parlamentné voľby 1992 na Slovensku*, Portál s výsledkami volieb, www.vysledkyvolieb.sk/parlamentne-volby/1994/vysledky (14.04.2019).
- Parlamentné voľby 1994 na Slovensku*, Portál s výsledkami volieb, www.vysledkyvolieb.sk/parlamentne-volby/1994/vysledky (14.04.2019).
- Programové vyhlásenie Slovenskej republiky, Stenografická správa z 2. schôdzi Slovenskej národnej rady konanej 14. a 15. júla 1992*, Národná rada Slovenskej republiky, <https://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=71564> (14.04.2019).
- Pytlik B. 2010, *Polityka zagraniczna Republiki Słowackiej w latach 1993–1998* [w:] *Administracja publiczna. Między polityką, prawem a ekonomią. Jubileusz 10-lecia Katedry Akademii Publicznej Kolegium Ekonomiczno-Społecznego SGH*, red. J. Osiński, Warszawa.
- Stenografická správa o 15. schôdzi Národnej rady Slovenskej republiky konanej 15. februára a 2. marca 1993*, Národná rada Slovenskej republiky, <https://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=75649> (14.04.2019).
- Stenografická správa o 29. schôdzi Národnej rady Slovenskej republiky konanej 12. a 13. apríla 1994*, Národná rada Slovenskej republiky, <http://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=71577> (14.04.2019).

- Szczepaniak M. 1995, *Czechosłowacja w latach 1989–1992. Od „aksamitnej rewolucji” do „aksamitnego” rozpadu federacji*, „Prace Politologiczne”, nr 226.
- Zenderowski R. 2007, *Nad Tatrami błyska się..., Słowacka tożsamość narodowa w dyskursie politycznym w Republice Słowackiej (1989–2004)*, Warszawa.
- Žarna K. 2015, *Od Mečiaru do Dzurindy. Główne kierunki polityki zagranicznej Republiki Słowackiej w latach 1993–2002*, Rzeszów.
- Žarna K. 2018, *Between Czechoslovakia and 'mečiarism'. Political situation in the Slovak Republic in 1992–1994*, „Political Preferences”, nr 21.